

KMP.573.10.2020.JJ

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z monitoringu zdalnego przeprowadzonego w Niepublicznym Młodzieżowym Ośrodku
Wychowawczym w Łąncucie**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 15-21.10.2020 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype/Microsoft Teams wizytację zdalną Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Łąncucie (dalej: NMOW, Ośrodek, placówka). W skład zespołu wizytującego wchodził: dr Justyna Józwiak (socjolog) oraz Michał Żłobecki (prawnik).

Celem wizytacji KMPT było sprawdzenie sposobu traktowania nieletnich w czasie pandemii COVID-19, ażeby wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Dodatkowo delegacja KMPT poczyniła ustalenia związane z okolicznościami zdarzenia nadzwyczajnego, które miało miejsce w nocy 6/7.09.2020 r. (śmierć wychowanka NMOW) w celu oceny sposobu zapewnienia bezpieczeństwa nieletnim znajdującymi się na terenie placówki. W punkcie 4 i 6 raportu opisano problemy systemowe wymagające wsparcia ze strony Ministerstwa Edukacji Narodowej lub zmiany obowiązującego prawa.

W trakcie wizytacji wykonano następujące czynności:

- 1) przeprowadzono rozmowę z Robertem Tendajem – dyrektorem NMOW;
- 2) przeprowadzono na osobności za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype/Microsoft Teams rozmowy indywidualne z nieletnimi;
- 3) przeprowadzono na osobności rozmowy telefoniczne z personelem placówki;
- 4) dokonano analizy dokumentacji nadesłanej pocztą elektroniczną przez dyrektora NMOW.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. nieletni, pracownik placówki, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Ogólna charakterystyka placówki

Niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Łąncucie rozpoczął swoją działalność w 2014 r. Jest placówką o profilu resocjalizacyjno - rewalidacyjnym przeznaczoną dla chłopców niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym w normie intelektualnej oraz z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Organem prowadzącym placówkę jest Łąncuckie Stowarzyszenie „Nadzieja”. Jego członkami są w większości pracownikami zlikwidowanego Schroniska dla Nieletnich w Łąncucie. Siedzibą placówki jest budynek, w którym w latach 1955 – 2012 działało Schronisko. Nadzór pedagogiczny nad działalnością MOW sprawuje Podkarpacki Kurator Oświaty. Pojemność Ośrodka wynosi 80 miejsc (7 grup wychowawczych). W dniu wizytacji w placówce ewidencyjnie było 70 wychowanków, w tym 12 z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Pośród nich było 19 chłopców będących jednocześnie podopiecznymi domów dziecka.

4. Wytyczne Ministerstwa Edukacji Narodowej dotyczące funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych w czasie pandemii COVID-19

Ministerstwo Edukacji Narodowej, w komunikatach kierowanych do dyrektorów MOW, zawarło kilka wytycznych odnośnie funkcjonowania placówek w czasie pandemii COVID-19. Dotyczyły one m.in.: ograniczania opuszczania placówki przez wychowanków, zawieszenia urlopów i odwiedzin, współpracy dyrektorów MOW ze służbami sanitarnymi i zespołami kryzysowymi podlegającymi samorządom powiatowym¹. Ponadto, wychowankowie po przyjęciu do placówki powinni być izolowani od grup wychowawczych i poddani 7-dniowej kwarantannie, a stan ich zdrowia powinien być monitorowany. MEN zaleciło, aby przy tych czynnościach stosować standardowe procedury zalecane przez Głównego Inspektora Sanitarnego. Jeśli MOW nie dysponuje pokojami, w których kwarantanna może się odbywać możliwe jest czasowe zwiększenie liczby wychowanków w pokojach mieszkalnych, aby pozyskać dodatkowe pomieszczenia. W przypadku pojawienia się osoby zarażonej, placówka oraz wszyscy wychowankowie winni zostać poddani 14 dniowej kwarantannie². Z kolei w piśmie z dnia 8.06.2020 r. przekazano dyrektorom MOW informację, że w związku z poprawiającą się sytuacją epidemiczną możliwe jest złagodzenie obostrzeń związanych z funkcjonowaniem MOW. Izolowanie wychowanków nowych i po ucieczkach powinno być rozwiązaniem stosowanym fakultatywnie, w zależności od wywiadu przeprowadzonego z wychowankiem, z którego wynika, że istnieje ryzyko zarażenia i zachorowania na Covid - 19. Ponadto, możliwe jest urlopowanie wychowanków MOW w okresie wakacyjnym³.

Dodatkowo Pani Joanna Wilewska, Dyrektor Departamentu Wychowania i Kształcenia Integracyjnego w MEN, w dniu 19.03.2020 r. zwróciła się pismem do Ministra Zdrowia z prośbą o rozważenie możliwości wprowadzenia regulacji prawnych umożliwiających objęcie obowiązkowymi testami na obecność koronawirusa wychowanków MOW, którzy powracają do placówki po ucieczce lub niepowrocie oraz nowym wychowankom, którzy zostają przyjęci do placówki⁴. Prośba ta spotkała się jednak z odmową Ministra Zdrowia⁵.

Monitoring zdalny prowadzony w czasie pandemii COVID-19 w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (KMPT) działającego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich pozwala stwierdzić, że – mimo powyższych

¹ Pismo MEN do dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych z dnia 16.03.2020 r. (sygn. DWKI-WSPE.5015.7.2020.KT)

² Pismo MEN do dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych z dnia 20.03.2020 r. (sygn. DWKI-WSPE.5015.18.2020.KT).

³ Pismo MEN do dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych z dnia 8.06.2020 r. (sygn. DWKI-WSPE.5015.18.2020.KT).

⁴ Pismo Dyrektora Departamentu Wychowania i Kształcenia Integracyjnego w MEN do Ministra Zdrowia z dnia 19.03.2020 r. (sygn. DWKI-WSPE.5015.17.2020).

⁵ Odpowiedź Ministra Zdrowia z dnia 10.04.2020 r. (sygn. ZPP.051.74.2020.DJZ).

działań i wytycznych – placówki te wymagają większego wsparcia ze strony rządu, organów prowadzących i nadzorujących ich funkcjonowanie. Wytyczne kierowane do dyrektorów w pismach MEN były pomocne, lecz niewystarczające. Dyrektorzy i pracownicy ośrodków wielokrotnie wyrażali potrzebę większego wsparcia ze strony MEN.

Przedstawiciele KMPT zidentyfikowali kilka obszarów ryzyka, które są efektem zmian w organizacji pracy placówek w trakcie trwania kryzysu pandemicznego i które mogą zagrażać bezpieczeństwu wychowanków, a nawet ich zdrowiu i życiu. W związku z brakiem szczegółowych wytycznych dotyczących organizowania kwarantann dla nieletnich w MOW, dyrektorzy poszczególnych placówek samodzielnie opracowywali procedury i instrukcje. Wizytacje KMPT ujawniły, że praktyka w tym zakresie jest bardzo zróżnicowana, a w niektórych przypadkach odbywa się ona kosztem praw wychowanków. Ponadto, za konieczne wydaje się umożliwienie wykonywanie testów na obecność koronawirusa wśród pracowników i wychowanków MOW, zapewnienie odpowiedniej liczby personelu, który w związku z kwarantannami, zwolnieniami lekarskimi, koniecznością izolacji w związku z pandemią, działa w zawężonym składzie, a także wsparcie i współpraca z instytucjami nadzorującymi funkcjonowanie MOW, zarówno na poziomie lokalnym, jak i resortu edukacji

Mając na uwadze powyższe Rzecznik Praw Obywatelskich zaapelował do Ministra Edukacji i Nauki o zwrócenie uwagi na sytuację nieletnich umieszczonych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych w czasie kryzysu pandemicznego⁶.

5. Funkcjonowanie NMOW w Łąncucie w czasie pandemii COVID-19

Do dnia zakończenia monitoringu zdalnego (21.10.2020 r.) w placówce nie odnotowano przypadków zakażenia COVID-19.

5.1. Wykonywanie testów na obecność koronawirusa. Każdy wychowanek w dniu przyjęcia do placówki wykonywany ma tzw. „szybki test kasetkowy”. Materiał do badania pochodzi z kropli krwi pacjenta pobranej z palca. Badanie wykonuje pielęgniarka zatrudniona w NMOW. Wynik testu kasetkowego pojawia się bardzo szybko po nałożeniu kropli krwi na specjalną płytkę, jednak jego czułość jest niższa niż w przypadku testów wykonywanych na analizatorach automatycznych. Wyniki testu kasetkowego można ocenić jako orientacyjne. Z tego względu test powinien być traktowany jako wstępne badanie przesiewowe. Jeśli test kasetkowy wyjdzie niejednoznaczny wychowanek lub pracownik udaje się do szpitala w Rzeszowie na test z wymazu. Jak dotychczas, w NMOW była jedna

⁶ Wystąpienie Generalne RPO do MEN z dnia 16.11.2020 r. Dostęp: https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/WG_do_MEN_kwarantanna_w_MOW_16.11.2020.pdf

sytuacja, w której wychowanek i pracownicy, którzy mieli z nim kontakt, zostali skierowani na test z wymazu. Wynik okazał się być negatywny. Wszystkie testy są finansowane ze środków Ośrodka.

5.2. Organizowanie kwarantann. Każdy nowo przyjęty wychowanek, mimo zrobienia testu przesiewowego, musi przejść 7 dniową kwarantannę. Zazwyczaj odbywa się ona na parterze budynku w 3 salach chorych (dawne izby przejściowe). Są to pojedyncze pokoje z odrębnym węzłem sanitarnym. Choć drzwi do pokoi pozostają otwarte, przez 7 dni wychowanek może wychodzić wyłącznie do przedsiionka, z którego jest wejście do toalety. Zdarzają się jednorazowe odwiedziny psychologa, który stojąc w drzwiach (zachowując tym samym dystans) przeprowadza z wychowankiem krótką rozmowę. Posiłki zostawiane są pod drzwiami, a następnie odbierane przez nieletniego. W izbach chorych nie ma telewizora, ani radia, w związku z tym jedyną aktywnością jest czytanie książek. Niektórzy wychowankowie (którzy wrócili z przepustki samodzielnie w wyznaczonym terminie) mogą otrzymać swój telefon komórkowy (godzina w ciągu dnia).

W sytuacji masowych powrotów z urlopów i przepustek z wakacji, pojemność 3 izb chorych okazała się niewystarczająca. W związku z tym, zaistniała konieczność utworzenia grupy kwarantannowej w miejsce grupy wychowawczej. Do opieki nad nieletnimi w grupie kwarantannowej wyznaczeni zostali pracownicy, którzy nie sprawowali w tym okresie dyżurów w innych grupach. Chłopcy umieszczani byli w 3, 4 – osobowych pokojach, których nie mogli opuszczać. Dwa razy w ciągu doby mierzono wychowankom temperaturę. Obowiązywał zakaz korzystania ze świetlicy, w pokoju można było mieć tylko niezbędne rzeczy (ubranie, kosmetyki), kontakt z personelem możliwy był tylko poprzez telefon wewnętrzny. Pracownik przynosił im jedzenie, zostawiał pod drzwiami, jeden z chłopców wychodził i zabierał tacę do pokoju. W przypadku konieczności skorzystania z toalety używano sygnalizacji przyzywowej lub pukano w drzwi. Wówczas pracownik przychodził i wyprowadzał nieletnich pojedynczo do toalety. Kąpiele wychowanków objętych kwarantanną odbywały się codziennie. Podczas wspólnych kontaktów zarówno pracownik jak i podopieczni mieli maseczki. Przez 7 dni izolacji nieletni nie mogli nigdzie wychodzić, nie korzystali z prawa do świeżego powietrza. Nie posiadali w pokojach radia ani telewizji. Wychowawcy przynosili im do pokoi karty i gry planszowe i tym głównie nieletni wypełniali swój czas. Nikt poza wyznaczonymi wychowawcami ich nie odwiedzał. W ten sposób dyrektor chciał zabezpieczyć zarówno wychowanków jak i pracowników. Wielu z wychowanków podkreślało, że najbardziej doskwierała im nuda. Niektórzy wspominali, że wychowawcy w ciągu dnia pozwalali im pobyć w świetlicy i pooglądać telewizję, jednak nie było to stałą praktyką. Pojawiały się pojedyncze sygnały, że odosobnienie w grupie kwarantannowej niekiedy trwało 14 dni. Pierwszych 7 dni wychowankowie mogli przebywać wyłącznie w swoich pokojach, przez 7 kolejnych mogli co prawda opuszczać sypialnię, ale nie mogli opuszczać grupy kwarantannowej.

Wychowankowie, którzy samodzielnie powrócili z przerwy wakacyjnej o wyznaczonym terminie mogli posiadać w grupie kwarantannowej swoje telefony komórkowe (wydawane w godzinach 11.00-13.00, 15.00-17.00, 19.00-21.00).

Wobec nieletnich przebywających na kwarantannie zastosowano praktykę „zdalnego” nadzoru. Do połowy września 2020 r. polegała ona na tym, że wychowawca nie wchodził do pomieszczeń wykorzystywanych podczas kwarantanny przez nieletnich. Miał natomiast obowiązek czuwać nad bezpieczeństwem wychowanków, obserwując kamery, zaglądając przez oszklone drzwi, sprawdzając czy wszystko jest w porządku. Po wydarzeniu, które miało miejsce w nocy 6/7.09.2020 r. (śmierć nieletniego w grupie kwarantannowej) zmieniony został regulamin dyżurów nocnych. Obecnie pracownicy mają obowiązek wchodzić do pokoi wychowanków w porze nocnej (w godzinach 22.00-1.00 co pół godziny, a od 1.00-6.00 co godzinę) z latarką i sprawdzać ich stan. Dyrektor ośrodka wprowadził także obowiązek prowadzenia *Dziennika kontroli pomieszczeń sypialnianych*, w którym odnotowane są data i godzina kontroli pokoi podczas służby nocnej. Prawidłowość wpisów do Dziennika sprawdzana jest na podstawie analizy monitoringu (w przypadku wpisania fikcyjnej lub niezgodnej godziny kontroli pracownik może być ukarany obniżeniem premii).

5.3. Opieka medyczna. W NMOW zatrudniona jest na cały etat pielęgniarka, która czuwa nad zdrowiem wychowanków. Przeprowadza wstępne badanie nowo przyjętych wychowanków, opisuje ich obrażenia, tatuaże, wykonuje testy przesiewowe, etc. Spotkania z lekarzem odbywają się dopiero w razie zaistnienia szczególnej potrzeby, tzn. jeśli konieczne jest zaświadczenie na potrzeby praktyk i warsztatów (badanie uczniów branżowej szkoły przez lekarza medycyny szkolnej), w przypadku przepisania leków psychiatrycznych, etc. W trakcie trwania pandemii większość wychowanków korzystała z tele-wizyt lekarza rodzinnego. Podopieczni wymagający pomocy specjalistycznej mieli zapewnione wizyty m.in. u diabetologa, chirurga i psychiatry. W NMOW zatrudniony jest także stomatolog.

5.4. Bezpieczeństwo wychowanków. Co najmniej 3 razy w każdym roku szkolnym w placówce przeprowadzana jest ankieta bezpieczeństwa. Z udostępnionych przez dyrektora NMOW opracowań z ankiet wynika, że w roku szkolnym 2019/2020, w którym przeprowadzono 3 badania, 88% ankietowanych czuło się w Ośrodku bezpiecznie. Na pytanie dotyczące doświadczania przemocy ze strony kolegów 21 wychowanków (10%) odpowiedziało „TAK”, a 205 wychowanków (90%) odpowiedziało „NIE”. W 10 ankietach wskazano na doznawanie przemocy fizycznej (uderzenie, szturchanie), a w 12 ankietach wskazano przemoc psychiczną (przewiska, zastraszanie). W obecnym roku szkolnym wykonano, jak dotychczas, jedno badanie dotyczące bezpieczeństwa (w dniach 28-30 września 2020 r.), którym objęto 62 wychowanków. Większość nieletnich (95%) czuło się

bezpiecznie w Ośrodku, zaś 84% wskazało, że nie doświadczyło przemocy ze strony rówieśników. Pozostali wychowankowie w ankietach zasygnalizowali stosowanie wobec nich przemocy fizycznej (uderzenie, szturchanie) – 4 nieletnich, a także przemocy psychicznej (przezwicka, zastraszanie) – 8 nieletnich. Wszyscy wychowankowie natomiast wskazali, że nie doświadczyli przemocy ze strony pracowników Ośrodka.

W okresie od 1 stycznia 2019 r. do 4 grudnia 2020 r. w trzech przypadkach zostało złożone zawiadomienie do prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez wychowanka polegającego na kierowaniu gróźb oraz słów powszechnie używanych za obelżywe w stosunku do pracowników Ośrodka, a także niszczeniu mienia placówki. W tym samym okresie nie było żadnych interwencji Policji na terenie NMOW.

Od 1 stycznia 2020 r. do dnia ukończenia niniejszego raportu wychowankowie Ośrodka dokonali 11 ucieczek, z tego: 5 ucieczek z zajęć zorganizowanych poza terenem placówki, 2 ucieczki w trakcie wyjścia z rodzicem poza teren placówki, 1 ucieczka ze szpitala, 1 ucieczka z wyjścia do dentysty, 2 ucieczki z terenu Ośrodka.

W okresie od 1 stycznia 2019 r. do 4 grudnia 2020 r. w Niepublicznym Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Łąncucie miało miejsce jedno wydarzenie nadzwyczajne, tj. śmierć wychowanka w nocy z 6/7 września 2020 r. (więcej na ten temat w rozdziale 6).

W rozmowach z przedstawicielami KMPT nieletni dobrze ocenili atmosferę i kontakty z pracownikami Ośrodka, jednakże w związku z obostrzeniami wprowadzonymi podczas pandemii można zauważyć, że niektórzy są „zmartwieni, smutni i nerwowi” oraz tęsknią za bliskimi. Jak ustaliła delegacja KMPT, wychowankowie, którzy są w placówce dłużej „trzymają się razem” i podchodzą z dystansem do nowo przyjmowanych nieletnich (np. rozmawiają z nimi, ale nie podają ręki).

5.5. Kontakt ze światem zewnętrznym. W związku z pandemią COVID-19, w dniu 13.03.2020 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Łąncucie wydał decyzję nakazującą dyrektorowi NMOW „podjęcie skutecznych działań celem uniemożliwienia wstępu na teren obiektu osobom, których obecność nie jest konieczna do zapewnienia ciągłości działania obiektu”. Od tego momentu w Ośrodku wprowadzono ograniczenia związane z kontaktem osobistym z osobami z zewnątrz placówki. Obowiązuje całkowity zakaz odwiedzin (do placówki mogą wejść tylko pracownicy i wychowankowie) oraz zakaz wyjść poza siedzibę NMOW (wcześniej możliwe były wyjścia z wychowawcą na spacer na miasto lub do sklepu). Ponadto paczki, które nieletni otrzymują z zewnątrz muszą przejść 24-godzinną kwarantannę. Nieletni utrzymują z bliskimi kontakt głównie telefoniczny. Wychowankowie posiadający drugi stopień resocjalizacyjny w dni powszednie mają dostęp do własnych telefonów w godzinach od 18:30 do 21:30, a w dni wolne przez większą część

dnia. Wychowankowie, którzy nie posiadają drugiego stopnia mają możliwość korzystania z telefonu placówki w tych samych godzinach. Nie praktykowane są widzenia prowadzone za pośrednictwem komunikatora internetowego np. Skype. Poza tym podczas pobytu w sali komputerowej (co się zdarza ok. 3 razy w tygodniu) wychowankowie mogą korzystać z Facebooka i również w ten sposób kontaktować się z osobami z zewnątrz.

5.6. Oddziaływania resocjalizacyjne wobec nieletnich. W Ośrodku odbywają się warsztaty terapii zajęciowej (zajęcia plastyczne, muzykoterapia, stolarstwo, etc.), zajęcia profilaktyczne (np. radzenie sobie ze stresem, samoocena, stawianie i przestrzeganie granic). Zajęcia te w głównej mierze przeznaczone są dla wychowanków z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim oraz wychowanków z zespołem Aspergera. W zajęciach mogą również i uczestniczyć wychowankowie, którzy z własnej woli chcą brać w nich udział. Psycholodzy przeprowadzają rozmowy wstępne z każdym nowym wychowankiem, opracowują informację wstępną wraz z indywidualnym programem edukacyjno – terapeutycznym. Wychowankowie mają możliwość skorzystania z pomocy psychologiczno - pedagogicznego w formie rozmów i terapii wspierającej. Dodatkowo uczestniczyli w cyklu zajęć socjoterapeutycznych, zajęciach psychoedukacyjnych oraz podnoszących kompetencje na rynku pracy. Zajęcia były adresowane dla wszystkich chętnych i miały formułę otwartą. Z uwagi na trwającą pandemię COVID-19 wszelkie zajęcia poza ośrodkiem (basen, kino, lodowisko, wolontariat, przeglądy artystyczne, etc.) zostały zawieszane. Jak ustaliła delegacja KMPT, wychowankowie po szkole/warsztatach mają tzw. „odrabianki”, natomiast w czasie wolnym głównie oglądają filmy i seriale, grają w gry na Play Station, wychodzą na boisko. Ok. 20 wychowanków spędziło wakacje w placówce (sąd nie wyraził zgody na urlopowanie). Jako główną atrakcję wspominali granie w piłkę na boisku, spacer, salę gimnastyczną, siłownię, raz zrobiono grilla. Co do zajęć terapeutycznych wychowankowie wiedzieli, że od tygodnia działa psychoterapia. Uczestniczy w niej ok. 12 osób, na pierwszych zajęciach mowa była o dopalaczach i narkotykach.

Jak ustaliła delegacja KMPT, w Ośrodku nie wprowadzono dodatkowych uprawnień dla wychowanków w związku z wprowadzonymi ograniczeniami w zakresie kontaktów ze światem zewnętrznym, co w ocenie KMPT byłoby pożądane w obecnej sytuacji. Osoby przebywające w placówkach zamkniętych, w szczególności dzieci, są narażone na wszelkiego rodzaju nadużycia, a zapobieganie pandemii nie może odbywać się kosztem naruszania ich podstawowych praw. Wychowankowie MOW, już z racji pobytu w placówce, znajdują się w sytuacji izolacji od bliskich i świata zewnętrznego. Dodatkowe restrykcje (np. wstrzymanie odwiedzin z bliskimi, czy uniemożliwienie przebywania na świeżym powietrzu w ciągu dnia) pogarszają tę rzeczywistość i mogą wywierać negatywny wpływ na ich stan fizyczny i psychiczny. Dlatego ważne jest, aby

wszelkie ograniczenia miały charakter tymczasowy i były zrównoważone działaniami kompensacyjnymi (np. dodatkowymi uprawnieniami).

5.7. Personel. Ośrodek zatrudnia 48 pracowników, w tym: wychowawców (17 etatów), nauczycieli (6,55 etatu), psychologów (3 etaty), z-ce dyrektora ds. dydaktycznych (1 etat), kierownika internatu (1 etat). Ponadto dyrektor NMOW zatrudnia m.in.: asystentów wychowawców (9 etatów), pielęgniarkę (1 etat), kucharki (3 etaty). Dużą część kadry stanowią byli pracownicy Schroniska - członkowie Łańcuckiego Stowarzyszenia „Nadzieja”. Wszyscy pracownicy pedagogiczni posiadają wyższe wykształcenie z przygotowaniem pedagogicznym. Z kolei wykształcenie asystentów wychowawców jest zróżnicowane: 3 posiada wykształcenie wyższe magisterskie, 3 – średnie. Pracownicy stale podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe. Od początku 2019 r. do dnia wizytacji 7 osób uczestniczyło w studiach podyplomowych w całości finansowanych przez placówkę (w większości o kierunku: edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz pedagogiki resocjalizacyjnej). W semestrze 2019/2020 planowane było szkolenie Rady Pedagogicznej w zakresie „Pracy z dzieckiem autystycznym, w tym z zespołem Aspergera”, które w związku z pandemią zostało przesunięte na rok 2020/2021. W 2016 r. cała kadra NMOW odbyła szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. Natomiast na początku tego roku szkolnego Rada Pedagogiczna przeszła wewnątrz szkolenie na temat procedur i regulaminów obowiązujących w placówce.

W czasie trwania wizytacji nieobecnych w pracy było 9 pracowników: 5 osób z powodu zwolnień lekarskich, 2 z powodu nałożenia kwarantanny na dziecko pracownika, 2 pracowników oczekiwało na wyniki testu w kierunku koronawirusa. Z relacji dyrektora wynika, że pomimo tego zagwarantowana jest obsada kadrowa i Ośrodek funkcjonuje prawidłowo.

5.8. Wyposażenie w środki ochrony osobistej. W pierwszych miesiącach pandemii NMOW borykał się z trudnościami w zakresie pozyskania wystarczającej ilości środków ochronnych, zaś wsparcie instytucji zewnętrznych okazało się symboliczne. Od momentu ogłoszenia pandemii do drugiej połowy kwietnia 2020 r. wszelkie środki ochrony osobistej (maseczki, rękawiczki, płyn do dezynfekcji) były niedostępne w sprzedaży. Dyrektor codziennie telefonicznie kontaktował się z kierownikiem i pracownikami Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego w Rzeszowie w sprawie zabezpieczenia Ośrodka w środki dezynfekujące. Niestety, wszystkie środki otrzymane przez Centrum z Agencji Rezerw Materiałowych były przeznaczone dla Szpitala Jednoimiennego w Łańcucie. Na przełomie kwietnia i maja 2020 r. środki ochrony osobistej i płyny dezynfekujące pojawiły się w sprzedaży, a ich ceny były horrendalnie wysokie (kilkukrotnie wyższe niż przed pandemią). Wychowankowie Ośrodka brali udział w akcji „Maseczki dla Łańcuta”, przygotowując druczki niezbędne do wszycia w maseczki. Dzięki temu pracownicy i wychowankowie Ośrodka

otrzymali od Wolontariuszy akcji „Maseczki dla Łańcuta” uszyte przez nich maseczki. W miesiącach maj - czerwiec 2020 r. szkoły działające w Ośrodku otrzymały z Ministerstwa Zdrowia dwa bezdotykowe dozowniki, około 60 opakowań płynu do dezynfekcji i 500 maseczek. W kwietniu 2020 r. kadra kierownicza placówki podjęła decyzję o zakupie szybkich testów na przeciwciała wirusów SARS - COV2 (od marca 2020 r. zakupiono 300 sztuk testów). W sierpniu 2020 r. z Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie placówka otrzymała 1 termometr bezdotykowy.

Sytuacja polepszyła się w czerwcu, gdy placówka przystąpiła do projektu unijnego „Liderzy kooperacji” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, finansowego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014 - 2020. Z pozyskanych pieniędzy zakupiono 2 ozonatory powietrza, chusteczki dezynfekujące, maseczki, rękawiczki, płyny dezynfekujące, termometry, kombinezony ochronne, pościel jednorazowa, dozowniki bezdotykowe. W ramach dbałości o higienę wychowankom systematycznie przypomina się o myciu i odkażaniu rąk (na grupach zainstalowane zostały dozowniki z płynem, a w toaletach pojawiły się instrukcje mycia rąk). Wychowankowie w trakcie wykonywania swoich dyżurów dezynfekują też klamki i poręcze.

5.9. Nadzór nad placówką. W okresie od stycznia 2019 r. do dnia wizytacji zdalnej, NMOW w Łańcucie kontrolowany był m.in. przez:

- 1) Kuratorium Oświaty w Rzeszowie (24.02.2020 r.), które oceniało prawidłowość zapewnienia warunków i organizacji kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami w branżowych szkołach I stopnia i technikach. Nie wydano zaleceń;
- 2) Sędziego Sądu Rejonowego w Łańcucie - coroczne kontrole (25-26.03.2019 r. i 25-28.05.2020 r.). W trakcie kontroli badano wiele aspektów, w tym bezpieczeństwo nieletnich (za pomocą anonimowych ankiet i rozmów w wychowankami). Nie wydano zaleceń.

Ponadto Ośrodek był wizytowany przez asystentów Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Łańcucie w zakresie żywienia zbiorowego, oceny stanu higieniczno - sanitarnego i technicznego ośrodka - brak zaleceń (4.09.2019 r.), ZUS (01.2019 r.), ekspertów skarbowych Izby Administracyjnej Skarbowej w Rzeszowie w zakresie prawidłowości gospodarowania środkami publicznymi za 2017 r. (14.01-14.04.2020 r.) – uchybienia dotyczyły wykazywaniu w rozliczeniu wykorzystania dotacji danych dotyczących wydatków na podstawie zestawień wydatków, a nie wyodrębnionej ewidencji księgowej oraz wadliwym sposobie dokumentowania wydatków poniesionych z tytułu wykorzystania prywatnych samochodów pracowników do celów służbowych.

5.10. Zalecenia KMPT w zakresie funkcjonowania NMOW w Łańcucie w czasie pandemii. Podsumowując rozdział 5 niniejszego raportu, przedstawiciele KMPT zalecają dyrektorowi NMOW w Łańcucie:

- 5.10.1.** prowadzenie stałego i - jak najbardziej możliwe – bezpośredniego nadzoru nad wychowankami w grupach kwarantannowych z zachowaniem jednocześnie środków ochrony;
- 5.10.2.** umożliwienie zajęć na świeżym powietrzu wychowankom przebywającym na kwarantannie;
- 5.10.3.** wprowadzenie kontaktów nieletnich z osobami z zewnątrz za pomocą komunikatora Skype w warunkach zapewniających prywatność spotkań (z umożliwieniem także połączenia przez kamerkę);
- 5.10.4.** wprowadzenie dodatkowych uprawnień dla wychowanków lub innych działań/zajęć kompensacyjnych w związku z ograniczeniami, które mogłyby przyczynić się do niwelowania ich negatywnego wpływu na stan fizyczny i psychiczny podopiecznych;
- 5.10.5.** przeszkolenie personelu w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji.

5.11. Inne. W Regulaminie wychowanka znajdują się zapisy: „Niepowrót z udzielonej przepustki, ucieczka i dowieszenie wychowanka przez pracowników ośrodka, powoduje utratę posiadanego stopnia resocjalizacyjnego i spadek na I stopień oraz wstrzymanie udziału w zajęciach poza terenem Ośrodka. Koszty dowieszenia (paliwo) pokrywa wychowanek z kieszonkowego otrzymywanego w Ośrodku, ma on również możliwość odpracowania należnej kwoty” (Rozdział VI, pkt. 4, lit. k).

Przedstawiciele KMPT zwracają się z prośbą do dyrektora NMOW w Łańcucie o udzielenie wyjaśnień, w jaki sposób obliczana jest kwota do zwrotu przez nieletniego w związku z dowieszeniem go do placówki, podanie podstawy prawnej umożliwiającej wprowadzenie takiego przepisu do Regulaminu, a także podanie przelicznika lub innych mierników, na podstawie których dokonuje się przeliczenia.

6. Wydarzenie nadzwyczajne z nocy 6/7 września 2020 r. – śmierć wychowanka.

6.1. Okoliczności wydarzenia. Do zdarzenia, w wyniku którego zmarł 15-letni wychowanek NMOW, doszło podczas dyżuru nocnego z 6/7 września 2020 r. w grupie kwarantannowej w sypialni, w której od 3 dni przebywało 2 chłopców. Z Protokołu powypadkowego, sporządzonego przez NMOW wynika, że 6.09.2020 r. o godz. 20.00 wychowawca (z blisko 20-letnim stażem pracy) rozpoczął dyżur nocny. Dzień poprzedzający zdarzenie przebiegł spokojnie, bez żadnych incydentów. Grupa w tym czasie liczyła 5 wychowanków. Po kąpieli, ok. 21.00 wszyscy wychowankowie udali się do swoich pokoi, których w porze nocnej nie mogli opuszczać. Przez całą noc wychowawca przebywał na terenie grupy i zgodnie z przyjętą wówczas zasadą w grupach kwarantannowych przeprowadzał zdalny nadzór nad nieletnimi. Nie wchodził do pomieszczeń, ale

kilkukrotnie zaglądał do pokoi przez okienko w drzwiach sprawdzając czy wszystko jest w porządku. Resztę dyżuru spędzał w pokoju wychowawców (znajdującego się w odległości ok 2 metrów od pokoju wychowanków). Z relacji wychowawcy wynika, że niczego alarmującego nie zauważył, nie słyszał żadnych niepokojących odgłosów, ani sygnałów ze strony podopiecznych, które zwróciłyby jego uwagę. Kolejnego dnia o godz. 8.00 rozpoczął się dyżur dzienny i nastąpiła zmiana wychowawcy. Do godziny 10.30 wychowawca kilkakrotnie sprawdzał przez okienko w drzwiach każdą sypialnię, ale wychowankowie spali. Ok. godziny 10.40 jeden z wychowanków zapukał do drzwi, wyszedł do toalety, a następnie wziął śniadanie z aneksu kuchennego dla siebie i swojego kolegi z pokoju. Po ok. 5 minutach, gdy wychowawca wszedł do tego pokoju mierzyć temperaturę, nieletni poinformował, że jego kolega prawdopodobnie nie żyje. Po próbie zbadania tętna i oddechu (chłopiec nie dawał żadnych oznak życia) natychmiast poinformowany został dyrektor NMOW, który zadzwonił po pogotowie ratunkowe oraz policję. Przybyły na miejsce lekarz pogotowia stwierdził zgon, policja zabezpieczyła miejsce zdarzenia i wezwała prokuratora. Poinformowano również rodziców nieletniego. Ze wstępnej opinii biegłych z zakresu medycyny wynika, że w jamie ustnej chłopca znajdowała się zbita zwitka papieru toaletowego (wychowanek miał katar i posiadał w pokoju papier toaletowy). Dwa tygodnie później nieletni, który zamieszkiwał ten sam pokój przyznał, iż to on pozbawił życia kolegę. Jeszcze tego samego dnia policja zatrzymała nieletniego i umieściła go w schronisku dla nieletnich. Przebieg i przyczyny zdarzenia wyjaśnia Prokuratura Rejonowa w Łańcucie.

6.2. Działania podjęte przez dyrektora zapobiegające podobnym zdarzeniom. Jak już zostało wspomniane w podrozdziale 5.2., zmieniono praktykę sprawowania dyżurów nocnych. Obecnie pracownicy mają obowiązek wchodzić do pokoi wychowanków w porze nocnej (w godzinach 22.00-1.00 co pół godziny, a od 1.00-6.00 co godzinę) z latarką i sprawdzać ich stan. Dyrektor ośrodka wprowadził także obowiązek prowadzenia *Dziennika kontroli pomieszczeń sypialnianych*, w którym odnotowane są data i godzina kontroli pokoi podczas służby nocnej. Prawidłowość wpisów do Dziennika sprawdzana jest na podstawie analizy monitoringu (w przypadku wpisania fikcyjnej lub niezgodnej godziny kontroli pracownik może być ukarany obniżeniem premii).

6.3. Pomoc psychologiczno - pedagogiczna udzielona wychowankom oraz pracownikom Ośrodka po wydarzeniu nadzwyczajnym. Jak ustaliła delegacja KMPT, w Ośrodku podjęto działania wspierające wychowanków. Polegały one głównie na przeprowadzaniu rozmów indywidualnych i grupowych mających na celu rozładowanie napięcia. Psycholodzy i pedagog wielokrotnie odwiedzali wychowanków w grupach dopytując o samopoczucie i potrzeby indywidualne. Umożliwiano wychowankom stały kontakt telefoniczny z rodzicami. Zespół ds.

pomocy psychologiczno - pedagogicznej przeprowadzał także rozmowy telefoniczne z rodzicami wychowanków z gr VI, mające na celu rozwianie obaw i wątpliwości odnośnie bezpieczeństwa ich dzieci w placówce. Psycholodzy i inni pracownicy przeprowadzali rozmowy z wychowawcami bezpośrednio związanymi z sytuacją nadzwyczajną, udzielając im w ten sposób wsparcia psychologicznego. W ocenie delegacji KMPT wychowankowie prezentowali raczej neutralny i bezemocjonalny stosunek do tego zdarzenia. Wynika to z faktu, iż nie znali osobiście ofiary, nie pozostawali z nim w bliższym kontakcie (wychowanek przybył do MOWu po raz pierwszy i z uwagi na kwarantannę przebywał w odosobnieniu).

6.4. Opinia KMPT.

Nieletni, który poniósł śmierć, był umieszczony w NMOW w trybie art. 26 upn. To był jego pierwszy pobyt w tego typu placówce. Wcześniej przebywał w domu dziecka, ale z powodu pogłębiających się przejawów demoralizacji, dyrektor domu dziecka zawniósł do sądu o zmianę placówki na MOW. Wcześniej sąd sugerował umieszczenie nieletniego w zakładzie pielęgnacyjno – opiekuńczym psychiatrycznym dla dzieci i młodzieży, ale wychowanek nigdy do niego nie został doprowadzony, mimo wydania skierowania przez lekarza. U chłopca zdiagnozowano wcześniej niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim oraz ADHD (przyjmował leki psychotropowe). W dniu 3.09.2020 r. został zatrzymany przez Policję, umieszczony w PID i tego samego dnia, razem z innym nieletnim, został przywieziony do NMOW w Łańcucie. Chłopcy zostali umieszczeni w tym samym pokoju. Drugi współlokator, który później przyznał się do zabójstwa, przebywał w NMOW w Łańcucie od kwietnia 2020 r. Na czas wakacji był urlopowany, ale nie wrócił samodzielnie w wyznaczonym terminie, dlatego został doprowadzony do placówki przez policję. Postępowanie w jego sprawie zostało zakończone w listopadzie 2019 r. w wyniku czego sąd zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia w MOW w związku z popełnieniem czynów karalnych (art. 282 kk w zw. z art. 12 kk, art. 288 § 1 kk, art. 256 § 2 kk) oraz wykazywania przejawów demoralizacji polegających m.in. na agresywnym i wulgarnym zachowaniu wobec rówieśników w szkole, nierealizowaniu obowiązku nauki, niewłaściwym zachowaniu w domu, nierespektowaniu zasad współżycia społecznego, agresywnym, wulgarnym i aroganckim zachowaniu wobec matki oraz przebywaniu w nocy poza domem. Nieletni najpierw został skierowany do MOW w Krakowie. W związku z problemami, które tam stwarzał (ucieczki, agresja wobec wychowanków, próby samobójcze) był dwukrotnie konsultowany w szpitalu psychiatrycznym, gdzie odmówiono hospitalizacji. W efekcie, w pierwszej połowie 2020 r. został przeniesiony, na mocy porozumienia dyrektorów, do NMOW w Łańcucie, gdzie nie stwarzał większych problemów. Z dokumentacji nieletniego wynika, że zdiagnozowano u niego stany depresyjne (przyjmował leki), zaś jego osoba została opisana jako: prowadząca do konfliktów, asertywna, dominująca, rywalizująca, mająca częste

zmiany nastroju, tendencję do reagowania w sposób pasywno-agresywny, impulsywna, nieprzewidywalna. W czasie wakacji, będąc poza kontrolą pracowników NMOW, prawdopodobnie nie zażywał leków, natomiast mógł mieć do czynienia ze środkami psychoaktywnymi. Z relacji pracowników NMOW wynika, że przez 3 dni pobytu w jednym pokoju chłopcy nie wykazywali wobec siebie wrogich postaw.

Unormowania prawne regulujące funkcjonowanie placówek typu MOW są bardzo ogólne, nie wskazujące szczegółowych sposobów postępowania w wielu istotnych obszarach (tak, jak jest to w przypadku dorosłych przebywających w miejscach detencji). Rzecznik Praw Obywatelskich oraz przedstawiciele KMPT wielokrotnie sygnalizowali polskim władzom, że tego typu placówki wymagają większego zainteresowania ze strony resortu edukacji, a także uporządkowania wielu istotnych zagadnień związanych z zapewnieniem nieletnim większej ochrony przed torturami, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Wśród obszarów ryzyka należy wymienić m.in.:

- a) **Przebywanie w MOW zarówno nieletnich, wobec których sąd orzekł już środek wychowawczych, jak i nieletnich umieszczonych w trybie tymczasowym, na podst. art. 26 u.p.n.** Aktualne przepisy dają możliwość przebywania w tej samej placówce, sprawcom czynów karalnych (np. włamania, kradzieży, bójki), nieletnich przejawiających demoralizację (np. wagary) oraz takich, wobec których dopiero toczy się postępowanie mające ustalić, czy nieletni był sprawcą czynu lub czy przejawia demoralizację. Personel placówek wielokrotnie wskazywał na problem umieszczania nieletnich w trybie tymczasowym na wspólnej przestrzeni z nieletnimi już osądzonymi. Nieletni nie są w żaden sposób od siebie separowani, zamieszkują w tych samych pokojach, uczęszczają na te same zajęcia. W ocenie KMPT konieczne jest stworzenie takich regulacji prawnej i warunków pobytu, aby w pełni zabezpieczyć potrzeby nieletnich umieszczanych na czas toczącego się postępowania oraz zapewnić im ochronę i bezpieczeństwo przed wszelkimi ewentualnymi formami przemocy.
- b) **Wielokrotne przenoszenie pomiędzy ośrodkami wychowanków sprawiających problemy i wymagających opieki psychiatrycznej.** Jak ustalili przedstawiciele KMPT podczas licznych wizytacji placówek dla nieletnich, często stosowaną praktyką jest przekazywanie wychowanka sprawiającego problemy wychowawcze do innej placówki na podstawie porozumienia między dyrektorami ośrodków. Kartoteka tych nieletnich często jest zatem bardzo bogata, przebywali oni w różnych placówkach począwszy od domów dziecka, rodzin zastępczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, aż do

młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Dyrektorzy tych ostatnich placówek w wielu przypadkach występują do sądu z wnioskiem o zmianę środka wychowawczego na leczniczy, a w przypadku odmowy umieszczenia nieletniego w szpitalu psychiatrycznym, przekazują do innego ośrodka wychowawczego. W ocenie KMPT częsta zmiana miejsca pobytu, wynikająca z przenoszenia wychowanków wymagających opieki psychiatrycznej pomiędzy placówkami, nie sprzyja procesowi leczenia biorąc pod uwagę, że poczucie przynależności, nawiązywanie silnych więzi, wzmocnienie ze strony bliskich osób, pozytywny klimat wychowawczy to główne czynniki chroniące zdrowie psychiczne. Brak ciągłości i stabilizacji w oddziaływaniach terapeutycznych i resocjalizacyjnych nie rokuje polepszenia sytuacji. W większości przypadków oddziaływania te polegają na konsultowaniu nieletnich co kilka miesięcy w poradniach zdrowia psychicznego i przepisaniu recepty na lekarstwa.

c) Niewystarczające lub nieadekwatne do potrzeb oddziaływania terapeutyczne wobec nieletnich w warunkach pobytu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych.

Analiza przypadków nieletnich wymagających opieki psychiatrycznej pokazuje, że przede wszystkim są to osoby z rodzin mocno dysfunkcyjnych, o niskim statusie społecznym. W zasadzie każde z tych dzieci doświadczyło w dzieciństwie tragicznych wydarzeń związanych z: przemocą domową, alkoholizmem rodziców, przestępczością, chorobą psychiczną rodzica, odrzuceniem przez rodziców, wykorzystywaniem seksualnym przez najbliższych, zgwałceniem, maltretowaniem fizycznym, zaniedbywaniem podstawowych fizycznych i psychicznych potrzeb dziecka. W opiniach biegłych oraz innych specjalistów wielokrotnie podkreślano, że podłożem zachowań nieletniego jest dramatyczna sytuacja rodzinna, brak podstaw procesu socjalizacji i indywidualizacji oraz nieumiejętność nawiązania bliskości z powodu braku więzi z rodzicami, zaś przyczyn zaburzeń można upatrywać przede wszystkim w deprivacji podstawowych potrzeb bytowych i psychicznych od samego dzieciństwa. Po wielu latach wizytowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych, KMPT ma wątpliwości, czy oddziaływania prowadzone w MOW są wystarczające i odpowiednie, by nieletni uporał się z trudnościami wynikającymi z jego dramatycznych doświadczeń. W ocenie KMPT w ośrodkach prowadzonych jest wiele zajęć resocjalizacyjnych, kół zainteresowań, warsztatów oraz socjoterapia, jednakże nie są to specjalistyczne oddziaływania ukierunkowane na rozwiązanie konkretnego problemu. W zaleceniach wydawanych w opiniach dotyczących nieletniego (np. o potrzebie kształcenia specjalnego, opiniach biegłych lub zespołów sądowych specjalistów) często wskazywano na konieczność

podjęcia specjalistycznej terapii indywidualnej lub grupowej. Zalecenia te w zasadzie nie były realizowane. Zdaniem KMPT każdy nieletni, który ma za sobą traumatyczne doświadczenia (przemocy w rodzinie, molestowania seksualnego, zgwałcenia, alkoholizmu rodziców, etc.) powinien otrzymać fachową pomoc, która doprowadziłaby do zredukowania cierpienia, nawiązywanie poprawnych relacji w życiu dorosłym, pomagania w rozwijaniu potencjału dziecka (terapia leczenia uzależnień, DDA, DDD, etc.).

d) Brak sprofilowanych placówek resocjalizacyjnych typu młodzieżowy ośrodek wychowawczy. Placówki typu MOW dzielą się na resocjalizacyjne i rewalidacyjne dla nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Brakuje placówek sprofilowanych, przeznaczonych dla nieletnich z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu lub środków psychoaktywnych. Brak wyspecjalizowanych ośrodków – w ocenie KMPT – stanowi duży problem, gdyż osoby uzależnione lub z niepełnosprawnościami psychicznymi wymagają szczególnej uwagi oraz opieki. Często personel tych ośrodków nie jest przygotowany do pracy z takimi nieletnimi i zamiast ukierunkować nieletniego na oddziaływania ściśle terapeutyczne w jego indywidualnym planie przeważają zajęcia terapii zajęciowej. W ocenie KMPT, stworzenie odrębnych MOW dedykowanych nieletnim z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od środków psychoaktywnych lub alkoholu, przyczyniłoby się do lepszej opieki nad tą populacją wychowanków. Z doświadczeń Mechanizmu wynika, że położenie placówki na terenach wiejskich w dużej odległości od większości głównych instytucji i organizacji pozarządowych, stanowi często przeszkodę w zapewnieniu odpowiednich oddziaływań. Dlatego też, tworząc profilowane ośrodki należałoby wcześniej zdiagnozować deficyty i potrzeby wśród nieletnich, stworzyć odpowiednie ramy prawne oraz zastanowić się nad rozplanowaniem ośrodków na mapie Polski, tak by nieletni mógł przebywać jak najbliżej rodziny.

e) Słabo rozwinięte środowiskowe formy pomocy psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży. Jak ustalili przedstawiciele KMPT podczas wizytacji, najczęstszą formą opieki psychiatrycznej stosowaną w wobec wychowanków placówek resocjalizacyjnych są konsultacje w poradni zdrowia psychicznego raz na miesiąc lub kilka miesięcy (najczęściej dotyczy to wychowanków, którzy zażywają leki psychotropowe) oraz hospitalizacja psychiatryczna. Pomoc zatem koncertuje się na leczeniu szpitalnym, nie zaś środowiskowym. Możliwości i dostępność do środowiskowej opieki psychiatrycznej, np. w ramach zespołów leczenia środowiskowego, gdzie podstawową formą kontaktu są

wizyty domowe, jest znikoma. Żaden przebywający w placówce nieletni wymagający opieki psychiatrycznej, z którym jak dotychczas rozmawiali przedstawiciele KMPT, nie był poddany takiej formie opieki. Systematyczne wizyty domowe mogłyby być dobrym rozwiązaniem, szczególnie dla nieletnich przebywających w placówkach, choćby z racji uniknięcia problemu dowiezienia do lekarza lub terapeuty⁷.

Mimo powyższych problemów systemowych i braku szczegółowych uregulowań prawnych, KMPT apeluje do dyrektorów i pracowników młodzieżowych ośrodków wychowawczych, aby kierując się swoją wiedzą i doświadczeniem, szczególną uwagę przywiązywali do:

- zapewnienia bezpiecznych warunków pobytu wszystkim nieletnim, w szczególności nowo przyjmowanym do placówki, umieszczanych w trybie tymczasowym, z niepełnosprawnościami intelektualnymi oraz psychicznymi jako grupie zwiększonego ryzyka na złe traktowanie;

- starannego doboru wychowanków w pokojach, z uwzględnieniem ich cech szczególnych, pozycji w grupie, indywidualnych potrzeb, etc., w szczególności, jeśli zaistnieje konieczność zamknięcia nieletnich na dłuższy czas (np. kilku godzin) w pokojach;

- sprawowania jak najszerszego nadzoru bezpośredniego nad wychowankami, identyfikowania ich potrzeb i zagrożeń, stałego obserwowania i analizowania relacji między rówieśnikami oraz atmosfery w grupach wychowawczych i szkolnych;

- zaoferowanie każdemu nieletniemu, który ma za sobą traumatyczne doświadczenia (np. przemoc w rodzinie, samobójstwo rodzica, przemoc ze strony rówieśników w innej placówce, alkoholizm rodziców, etc.) fachowej pomocy, która doprowadziłaby do zredukowania cierpienia, nawiązywania poprawnych relacji w życiu dorosłym, pomagania w rozwijaniu potencjału dziecka (terapia leczenia uzależnień, DDA, DDD, etc.); ewentualnego nawiązania współpracy w tym zakresie z ekspertami zewnętrznymi (np. z organizacji pozarządowych lub projektów lokalnych).

7. Zalecenia

Podsumowując całość raportu, na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca **dyrektorowi Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Łańcucie**:

⁷ Więcej na ten temat w: *Nieletni z niepełnosprawnością intelektualną i psychiczną w miejscach izolacji. Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur*, Warszawa 2020 r. Dostęp: https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Nieletni_z_niepelnosprawnoscia_psychiczna_i_intelektualna_w_miejscach_izolacji.pdf

- 7.1.** prowadzenie stałego i - jak to najbardziej możliwe – bezpośredniego nadzoru nad wychowankami w grupach kwarantannowych z zachowaniem jednocześnie środków ochrony;
- 7.2.** umożliwianie wychowankom przebywającym na kwarantannie udziału w zajęciach na świeżym powietrzu;
- 7.3.** wprowadzenie kontaktów nieletnich z osobami z zewnątrz za pomocą komunikatora Skype w warunkach zapewniających prywatność spotkań (z umożliwieniem także połączenia przez kamerkę);
- 7.4.** wprowadzenie dodatkowych uprawnień dla wychowanków lub innych działań/zajęć kompensacyjnych w związku z ograniczeniami, które mogłyby przyczynić się do niwelowania ich negatywnego wpływu na stan fizyczny i psychiczny podopiecznych;
- 7.5.** przeszkolenie personelu w zakresie: rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji, radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 7.6.** zapewnienia bezpiecznych warunków pobytu wszystkim nieletnim, w szczególności nowo przyjmowanym do placówki, umieszczanych w trybie tymczasowym, z niepełnosprawnościami intelektualnymi oraz psychicznymi jako grupie zwiększonego ryzyka na złe traktowanie;
- 7.7.** starannego doboru wychowanków zakwaterowanych wspólnie w pokojach, z uwzględnieniem ich cech szczególnych, pozycji w grupie, indywidualnych potrzeb, etc., w szczególności, jeśli zaistnieje konieczność zamknięcia nieletnich na dłuższy czas (np. kilku godzin) w pokojach;
- 7.8.** sprawowania jak najszerszego nadzoru bezpośredniego nad wychowankami, identyfikowania ich potrzeb i zagrożeń, stałego obserwowania i analizowania relacji między rówieśnikami oraz atmosfery w grupach wychowawczych i szkolnych;
- 7.9.** zaoferowanie każdemu nieletniemu, który ma za sobą traumatyczne doświadczenia (np. przemoc w rodzinie, samobójstwo rodzica, przemoc ze strony rówieśników w innej placówce, alkoholizm rodziców, etc.) fachowej pomocy, która doprowadziłaby do zredukowania cierpienia, nawiązywania poprawnych relacji w życiu dorosłym, pomagania w rozwijaniu potencjału dziecka (terapia leczenia uzależnień, DDA, DDD, etc.); ewentualnego nawiązania współpracy w tym zakresie z ekspertami zewnętrznymi (np. z organizacji pozarządowych lub projektów lokalnych);
- 7.10.** Ponadto KMPT zwraca się do dyrektora NMOW w Łąncucie o udzielnie odpowiedzi na pytanie zawarte w podrozdziale 5.11.